

ISSN 1999-4214 (print)

ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN
HUMANITIES
INSTITUTE

№3/2026

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2026

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD)

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Аасланд Е.	философия докторы (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Каранфил Г.	философия докторы (PhD), профессор, Комрат мемлекеттік университеті, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабекұлы Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Олдфилд А.	Философия докторы (PhD), профессор, Каролина Университеті, Каролина, АҚШ
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша университеті, Токат, Түркия

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.
Меншіктенуші: «А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»
Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Басуға 25.09.2026 ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.
Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89
«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова
Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Аасланд Е.	доктор философии (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Каранфил Г.	доктор философии (PhD), профессор, Комратский государственный университет, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабекулы Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курысжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Олдфилд А.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Каролины Каролина, США
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Токат Газиосманпаша, Токат, Турция

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 25.09.2026 г. Формат 60*84 1\8. Бум. типогр.
Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

©Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова

Chief Editor **Daurenbekova L.N.**
Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities
Institute
Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**
Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities
Institute

Editorial Board

Aimuhambet Zh.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Aktayeva K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
Absadyk A.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Aasland E.	
Bredikhin S.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
Гайнуллина Ф.А.	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
Yermekova T.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
Yesirkepova K.K.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Zhusipov N.K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
Karanfil G.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Komrat Devlet Univerditesi, Kishinev, Moldova
Kurbanova M.M.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
Kamzabekuly D.	Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Kuryszhana L.A.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
Oner M.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
Oldfield A.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Coastal Carolina University Carolina, USA
Pimenova M.V.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
Seifullina F.S.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF
Senmez O.F.	(PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev
Tel/Fax: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 25.09.2026 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ / ЯЗЫКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS		
БАҚЫТЖАНОВА А.К.	The problem of Professional Language in Scientific Publications of the International Database Scopus	7
ЕРСҰЛТАНОВА Қ.Ж.	Қазақ тілінің цифрлық медиакөңістіктегі тіл тазалығы	23
ИМАНБЕРДІ С.Қ. ӘБДУӘЛИҰЛЫ Б.	Қазақ кісі есімдері: отбасы және демография	32
КЕСІКБАЕВА Ә. ЕСЕНОВА Қ.Ө. ИСМАИЛОВА Ф.К.	Қазақ очерктерінің типтік түрлері және жолсапар очерктерінің прагматикасы	42
МУСАЕВ Ә.С. АМАНГЕЛЬДИН Е.А. АЛКЕБАЕВА Д.А.	Адам мен жасанды интеллект коммуникациясы: тілдік имитация және иллюзия	54
НУРБАЕВА А.М. БАЙСЫДЫК И.Б. АҚЫБАЕВА Н.Н.	Генеративный искусственный интеллект в рекламном дискурсе: языковые сдвиги и трансформация голоса бренда	65
NURDAULET P. BIRAY N. MAULET A.	Theoretical Foundations of the Linguoculturological Study of Kui-anyz texts: Language and Culture, Linguocultural Unit, Concept, Symbol, and Cultural Code	78
ОРАЗБАЕВА Ф.Ш. РЫСҚҰЛОВА А.Д. ПЕРТАЕВА Ә.К.	Қазақ, орыс және ағылшын дискурсындағы генеративті семантика: салыстырмалы-типологиялық талдау	89
РАҚЫМҒАЛИЕВА А.О. ИСАКОВА С.С. МУХАМЕДЖАНОВА Г.Т.	Қазақ тіл білімінде когнитивтік терминтаңымның қалыптасуы мен дамуы	102
SAURBAYEV R.ZH. PASHAN D.M.	The Manifestation of Emotive and Evaluative Dimensions in Lexical Usage within the Context of Communication	111
СНАБЕКОВА М.М. НУРТАЕВА А.Б.	Қазақ және ағылшын тіліндегі жеке жұлдыздардың халықтық космоимдік атаулары жайында	124
ТҰЯҚБАЙ Т. ТҰЯҚБАЕВА Р. ТОЙБЕКОВА С.	Абай шығармаларындағы «е» көмекші етістігінің эволюциясы	133
ӘДЕБИЕТТАНУ / ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ / LITERATURE STUDIES		
АЙМҰХАМБЕТ Ж.Ә. НУРДАУЛЕТОВА Б.И. БЕКЕЕВА Н.Ж.	Алтай оронимі мен Ертіс гидронимі: фольклорлық нұсқалар және этимологиялық талдау	146
АЛМАСХАНҚЫЗЫ А. СЕЙІТОВА Б.Б. МЕЛЬНИК С.	Асқар Алтай прозасындағы интермәтін және ұлттық семиосфера	158

ҚОРҒАНБЕКОВ Б.С. ДАУЛЕТ Л.	Мырзашөл өңірі қазақтарының фольклоры: жанрлық жүйесі мен мәдени-танымдық ерекшелігі	173
KARBOZOV E.K. NOGAIBEK KYZY L.	Semiotic and Symbolic Significance of Sacred Notions in Wedding Ritual Folklore	184
ДИЛЬДЕБАЕВА Ж.Ш. АХМЕТ К.С.	Әдебиеттегі кроссвер жанры және қазіргі қазақ прозасы	196
ЖОРАШОВА А.М. АЙТУГАНОВА С.Ш. ТАМАБАЕВА Қ.Ө.	Қазіргі қазақ прозасындағы метанарратив: Айгүл Кемелбаева шығармаларының құрылымдық ерекшеліктері	207
ЖУМАГЕЛДИН Ж.Ш. ЖАРЫЛҒАПОВ Ж.Ж. КЕНЖЕГАЛИЕВ С.А.	Қазақ анималистік прозасындағы баяндау формаларының құрылымы	218
ИСИНА Н.У. НУРМАНОВА Ж.К. ЖАПАНОВА М.Е.	Авторская стратегия в малой прозе Умит Тажкен	227
МИРАЗОВА М.Н. БОЛТАНОВА Ж.	Қазылық тауының көркем санадағы пішіні	243
ОРАЗХАН Н.Н. ДАРИБАЕВ С.Д. МАХАНБЕТҚЫЗЫ А.	*Қорқыт ата бейнесін медиакеңістікте жандандыру мәселесі	252
САДЫҚ А.С.	Қазақ ғашықтық ән өлеңдерінің поэтикалық типологиясы	262
САПАШ Ш.Б. ТАХАН С.Ш.	Методологические подходы к изучению казахской драматургии в отечественном литературоведении 1960–1980-х годов	273
СИРЯЧЕНКО В.В. БАЗЫЛОВА Б.К. СЕКЕЙ Ж.	Возможности и вызовы интеграции искусственного интеллекта и визуализации данных в изучение эволюции казахской литературы	284
ТОҚТАРБАЙ Е. Н. ӘУБӘКІРОВА Қ.А. ТОҚСАМБАЕВА А.О.	Шәкәрім поэзиясындағы «оян» мотиві	294
UTESHOVA A.A. MATBEK N.K.	Mystical Chronotope and Mythical Symbolism in Contemporary Kazakh Youth Prose	305
ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ / МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ / METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE		
АСҚАРОВА Г.С. КАРИБЕКОВА А.Ж. АЙТОВА Ж.Ж.	Цифрлық гуманитаристика аясында ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың жаңа парадигмасы	315
САТКЕНОВА Ш. ТЛЕУБАЕВ С. Б.	Мультимедиялық құралдар арқылы қазіргі қазақ әңгімелерін оқытудың ерекшелігі	328

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ /
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ /
METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

FTAMP 17.82.30

DOI <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2026-3.28>

*Т.С.АСҚАРОВА¹

А.Ж.КАРИБЕКОВА²

Ж.Ж. АИТОВА³

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы,
Қазақстан^{1,2}

Alikhan Bokeikhan University, Семей, Қазақстан³
(e-mail: askarovagauhar520@gmail.com¹, Ak_torgyn-karibek@mail.ru²,
aitova_1@mail.ru³)

***ЦИФРЛЫҚ ГУМАНИТАРИСТИКА АЯСЫНДА ЕЖЕЛГІ ДӘУІР
ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ПАРАДИГМАСЫ**

Аңдатпа. Мақалада цифрлық гуманитаристика (Digital Humanities) негізінде ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың жаңа парадигмасы қарастырылады. Қазіргі цифрландыру жағдайында гуманитарлық білім беру мазмұнын жаңарту, әдеби мұраны оқытудың дәстүрлі әдістерін инновациялық технологиялармен ұштастыру — өзекті ғылыми-педагогикалық мәселелердің бірі. Осыған байланысты зерттеуде цифрлық гуманитаристиканың ғылыми-әдіснамалық мүмкіндіктері ежелгі дәуір әдебиетін оқыту үдерісімен сабақтастықта талданады.

Зерттеу барысында корпуслық талдау платформалары (Voyant Tools, AntConc), цифрлық архивтер, ашық дерекқорлар, геоақпараттық жүйелер (GIS), желілік талдау (Network Analysis), сондай-ақ виртуалдық және толықтырылған шындық (VR/AR) технологияларының дидактикалық мүмкіндіктері қарастырылды. Бұл құралдар студенттердің әдеби мәтінді тарихи, тілдік, мәдени және философиялық контексте кешенді талдау жасауына, зерттеушілік және интерпретациялық дағдыларын дамытуына мүмкіндік береді.

Мақалада қазақстандық жоғары білім беру жүйесіне бейімделген ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың авторлық цифрлық дидактикалық моделі ұсынылады. Ұсынылған модель дәстүрлі әдеби талдау әдістерін цифрлық гуманитаристика құралдарымен ықпалдастырып, студенттердің зерттеушілік, сыни ойлау, цифрлық және пәнаралық құзыреттерін қалыптастыруға бағытталған. Зерттеу нәтижелері филология, педагогика және түркітану бағытындағы жоғары оқу орындарының оқу үдерісінде пайдалануға болатын ғылыми-әдістемелік негіз болып табылады.

Түйін сөздер: ежелгі дәуір әдебиеті, цифрлық гуманитаристика, оқыту парадигмасы, дидактикалық модель, корпуслық талдау, визуализация, пәнаралық интеграция.

*Мақала Абай атындағы ҚазҰПУ-дың 2026 жылғы 21 мамырдағы №05-04/568 бұйрығы негізінде қаржыландыратын «Ежелгі әдебиетті интеграциялай оқыту: кросспәндік зерттеу аясында білім алушының ойлау траекториясын модельдеу» атты ғылыми жоба аясында әзірленді.

Кіріспе. Ежелгі дәуір әдебиеті – түркі халықтарының тарихи жады мен рухани мәдениетін бейнелейтін аса құнды жазба мұра. Оның құрамына «Орхон-Енисей» жазба ескерткіштері, «Қорқыт ата кітабы», «Оғызнама», Қарахан дәуірінің әдеби мұралары («Құтадғу білік», «Диуани лұғат ат-түрік», «Ақиқат сыйы»), сондай-ақ сопылық әдебиет үлгілері («Диуани хикмет», «Бақырғани кітабы») енеді. Бұл шығармалар түркі өркениетінің тарихи, тілдік, философиялық және мәдени дамуын танытатын маңызды дереккөздер ретінде жоғары білім беру жүйесінде ерекше орын алады.

Соған қарамастан, жоғары оқу орындарында ежелгі дәуір әдебиетін оқыту тәжірибесінде бірқатар әдістемелік мәселелер сақталуда. Оқыту үдерісінде көбіне дәстүрлі мәтінтанулық тәсілдер басым қолданылып, студенттердің әдеби мәтінді тарихи, мәдени, тілдік және дүниетанымдық контексте кешенді талдауына жеткілікті мүмкіндік берілмейді. Соның нәтижесінде білім алушылардың зерттеушілік және интерпретациялық құзыреттері толық деңгейде қалыптаспай, оқу әрекеті негізінен репродуктивтік сипатта жүзеге асады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев білім мен ғылымды цифрландыруды елдің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың негізгі басымдықтарының бірі ретінде атап көрсетіп, цифрлық технологияларды білім беру үдерісіне кеңінен енгізудің маңыздылығына назар аударды [1]. Соңғы жылдары гуманитарлық ғылымдарды цифрландыру үдерісі қарқынды дамып келеді. Қазақстанда бұл бағыт «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде қолдау тауып, білім беру жүйесіне цифрлық технологияларды кеңінен енгізуге мүмкіндік жасады.

Әлемдік білім беру кеңістігіндегі цифрлық трансформация нәтижесінде цифрлық гуманитаристика гуманитарлық ғылымдардың дәстүрлі зерттеу әдістерін заманауи цифрлық технологиялармен кіріктіретін жаңа пәнаралық ғылыми бағыт ретінде қалыптасты. Бұл бағыт бастауын Роберто Буза мен IBM компаниясының бірлескен жобасынан алады. Қазіргі кезде мәтіндік корпустарды талдау, цифрлық архивтерді пайдалану, геоақпараттық жүйелер, желілік талдау, виртуалды модельдеу және жасанды интеллект құралдарын гуманитарлық зерттеулер мен білім беру үдерісіне енгізумен сипатталады (Schreibman, Siemens & Unsworth, 2016) [2]. Оксфорд, Гарвард және Лейпциг университеттерінде ортағасырлық мәтіндерді цифрлық технологиялар негізінде оқыту мен зерттеудің тиімді тәжірибесі қалыптасқан [3].

Мәтінді қабылдау тарихи оқиғалардың баяндалуы ретінде ғана емес, белгілі бір кеңістікте өрбитін мәдени-тарихи деректер жиынтығы ретінде қарастырылса ұтымды болады. Шығармалардағы жер-су атауларын, көші-қон бағыттарын, сауда жолдарын және мәдени орталықтарды цифрлық карталар арқылы модельдеу студенттердің тарихи мәтінді тұтас және ауқымды, жүйелі қабылдауына жағдай жасайды. Мысалы, *Voyant Tools* платформасы арқылы «Құтадғу білік» пен «Диуани хикмет» мәтіндерінің лексикалық құрылымын талдауға, геоақпараттық жүйелердің көмегімен «Диуани лұғат ат-түрікте» сипатталған түркі тайпаларының қоныстану аумағын цифрлық картада модельдеуге, желілік талдау әдістері арқылы әдеби кейіпкерлер мен негізгі идеялар арасындағы байланыстарды визуализациялауға болады. Эксперимент кезеңінде шетелдік әріптестер тәжірибесі тиімді болды [4, 5]. Виртуалды және толықтырылған шындық технологиялары Орхон алқабын, Баласағұн, Отырар және Ясы қалаларының тарихи-мәдени кеңістігін модельдеу арқылы студенттердің әдеби мұраны тарихи контексте қабылдауына мол мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында елімізде ежелгі дәуір әдебиетін зерттеудің орнықты ғылыми дәстүрі қалыптасқаны, ал шетелдік ғылымда цифрлық гуманитаристиканы тарихи және ортағасырлық мәтіндерді оқытуда қолданудың мол тәжірибесі жинақталғаны анықталды. Алайда осы екі ғылыми бағыттың тоғысында, яғни ежелгі дәуір әдебиетін цифрлық гуманитаристика негізінде оқытудың теориялық және әдістемелік мәселелері жеткілікті деңгейде зерттелмей кенже қалып тұрғаны да шындық. Бұл біздің зерттеуіміздің ғылыми өзектілігін, жаңалығын және практикалық маңызын айқындайды.

Осыған байланысты зерттеудің мақсаты – цифрлық гуманитаристика негізінде ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың теориялық-әдіснамалық негіздерін айқындау және жоғары білім беру жүйесіне арналған авторлық цифрлық дидактикалық модель ұсыну.

Зерттеу мақсатына сәйкес төмендегідей міндеттер қойылды:

- цифрлық гуманитаристика ұғымының ғылыми-теориялық негіздерін және оның ежелгі дәуір әдебиетін оқытудағы мүмкіндіктерін айқындау;
- шетелдік жоғары оқу орындарында ортағасырлық мәтіндерді цифрлық технологиялар арқылы оқыту тәжірибесін салыстырмалы талдау;
- Қазақстандағы ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың қазіргі жай-күйін бағалау;
- цифрлық гуманитаристикаға негізделген авторлық дидактикалық модельді әзірлеп, оның тәжірибелік тиімділігін анықтау.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы Қазақстанның жоғары білім беру жүйесінде ежелгі дәуір әдебиетін цифрлық гуманитаристика негізінде оқытудың авторлық дидактикалық моделінің алғаш рет ұсынылуымен және оның теориялық қағидалары мен тәжірибелік тиімділігінің негізделуімен сипатталады. Сонымен қатар цифрлық гуманитаристика құралдарын интеграциялық оқыту қағидаларымен ұштастырудың ғылыми-әдістемелік мүмкіндіктері жүйеленді.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Зерттеуде жүйелік талдау, салыстырмалы-педагогикалық, мәтінтанымдық, түркітанулық және тәжірибелік-эксперименттік зерттеу әдістері қолданылды.

Зерттеудің пәнаралық сипаты отандық түркітану еңбектері мен цифрлық гуманитаристика саласындағы шетелдік зерттеулерге кешенді талдау жүргізуді талап етеді. Осыған байланысты келесі бөлімде ежелгі дәуір әдебиетін зерттеуге арналған отандық ғылыми еңбектер және цифрлық гуманитаристика негізінде тарихи-әдеби мұраны оқыту мәселелеріне арналған халықаралық зерттеулер жүйелі түрде қарастырылады.

Цифрлық гуманитаристика негізінде ежелгі дәуір әдебиетін оқыту мәселесі екі ғылыми бағыттың тоғысында қалыптасады. Біріншісі – ежелгі дәуір әдебиетін зерттеу мен оны оқытудың теориясы және әдістемесі болса, екіншісі – цифрлық гуманитаристика мен білім берудегі инновациялық технологияларға арналған зерттеулер. Осы екі бағыттағы ғылыми еңбектерді кешенді талдау зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздерін айқындауға мүмкіндік береді.

Талқылау мен бақылау. Қазақстандық ғылымда ежелгі түркі жазба мұраларын зерттеудің орнықты ғылыми мектебі қалыптасқаны туралы жоғарыда айтып өттік. Орхон-Енисей жазба ескерткіштері мен ортағасырлық түркі әдеби мұраларын зерттеуде Н.Сауранбаев, Ғ.Айдаров, Ә.Құрышжанов, М.Томанов, С.Аманжолов, Р.Сыздықова еңбектері ерекше орын алады. Сонымен қатар М.Әуезов, С.Мұқанов, Ә.Марғұлан, Ә.Қоңыратбаев, Х.Сүйіншәлиев, М.Жолдасбеков, М.Мағауин, Н.Келімбетов, А.Қыраубаева еңбектері қазақ әдебиетінің бастау кезеңдерін тарихи-әдеби тұрғыдан жүйелеуге негіз болды.

М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты ұсынуымен «Ғылыми қазына» мақсатты бағдарламасы аясында жарық көрген классикалық зерттеулер жинағының 6-томында Б.Кенжебаев, М.Жолдасбеков, А.Қыраубаева т.б. ғалымдардың еңбектері берілген. XX ғасырдың 60-70 жылдарында жазылған ғылыми зерттеулерде ежелгі әдеби мұралардың генезисі, даму кезеңдері, сюжеттік-типологиялық және т.б. ерекшеліктері жан-жақты қарастырылғаны көрсетілген [6].

Ежелгі дәуір әдебиетін ұлттық әдеби үдерістің құрамдас бөлігі ретінде ғылыми негізде қарастырған зерттеушілердің бірі – Б.Кенжебаев. Ғалым «Ү-ХҮ ғасырлар арасындағы бұрынғы ру-ұлыс дәуіріндегі әдебиеттің, қазақ ру-тайпалары мен түркі ру-тайпаларымен бірге жасаған ортақ әдебиеті» екенін айта келіп, көне түркі әдеби мұраларын қазақ әдебиетінің тарихи дамуымен сабақтастықта зерттеп-зерделеу қажеттілігіне тоқталады [7]. Ежелгі әдебиетті зерттеудің ғылыми бағытын қалыптастырды. Осы ғылыми мектептің заңды жалғасы ретінде А.Қыраубаеваның еңбектері ерекше мәнге ие. Ғалымның «Қисса

жанрының өзіндік ерекшеліктері», «Махаббатнама», «Ғасырлар мұрасы», «Түркі әдебиеті», «Шығыстық қисса-дастандар» еңбектерінде ежелгі әдеби мұралардың жанрлық, көркемдік және дүниетанымдық ерекшеліктері жан-жақты сараланып, оларды тарихи, мәдени және рухани контексте оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері айқындалған [8]. Әсіресе ғалым ұсынған интеграциялық оқыту қағидалары әдеби мәтінді жеке тілдік немесе әдеби құбылыс ретінде емес, тұтас өркениеттік феномен ретінде қарастырудың тиімділігін дәлелдейді. Ғалым зерттеулері жүргізілген кезеңде, 80-90 жылдарда, шетелдік ғылымда көне әдеби мұраларды компьютерлік оқыту бағдарламалары мен гипермәтіндік технологиялар арқылы меңгертудің алғашқы (бүгінгі күнде цифрлық гуманитаристика бағытының дамуына негіз болған) тәжірибелері қалыптаса бастаған. Бұл жаңашылдықтар ғалым назарынан тыс қалмады, өзі ашқан мектеп тәжірибесінде қолданылды. Осыған байланысты А.Қыраубаеваның педагогикалық-әдістемелік тұжырымдары зерттеуіміздің әдіснамалық негіздерінің бірі ретінде таңдалды.

Цифрлық гуманитаристика саласының қалыптасуы мен даму тарихы С.Носкеу еңбектерінде жан-жақты жүйеленген. Автор Роберто Буза бастаған алғашқы компьютерлік мәтіндік зерттеулерден бастап қазіргі интернет технологиялары мен цифрлық мәтіндік корпусарға дейінгі даму эволюциясын төрт тарихи кезеңге бөледі.

Кесте 1 – Цифрлық гуманитаристиканың қалыптасу кезеңдері

Кезең	Уақыты
Beginnings (Бастау)	1949 – 1970 жж.
Consolidation (Шоғырлану)	1970 – 1980 жж.
New Developments (Жаңа даму кезеңі)	1980 – 1990 жж.
The Era of the Internet (Интернет дәуірі)	1990 жж. – қазіргі кезең

Цифрлық гуманитаристиканың теориялық және әдіснамалық негіздері Schreibman, Siemens және Unsworth редакциялаған еңбектерде жан-жақты қарастырылған. Авторлар цифрлық технологиялардың гуманитарлық ғылымдардың зерттеу әдістерін кеңейтіп, мәтіндерді корпустық талдау, цифрлық архивтерді пайдалану, визуализациялау және пәнаралық зерттеулерді жүзеге асырудағы мүмкіндіктерін негіздейді. Осы ғылыми тұжырымдар зерттеу барысында ежелгі дәуір әдебиетін цифрлық гуманитаристика негізінде оқытудың әдіснамалық қағидаларын айқындауда басшылыққа алынды.

Білім беру үдерісінде цифрлық технологияларды пайдаланудың тиімділігіне арналған еңбектердің ішінде иммерсивті технологиялар мәселесі ерекше назар аудартады. Radianti, Majchrzak, Fromm және Wohlgenannt (2020) жүргізген жүйелі әдеби шолуда жоғары білім беруде виртуалды шындық технологияларын қолдануға арналған эмпирикалық зерттеулер жинақталып, олардың оқу мотивациясын арттыруға, кеңістіктік ойлауды дамытуға және күрделі тарихи-мәдени нысандарды көрнекі қабылдауға ықпал ететіні дәлелденген. Бұл тұжырымдар виртуалды және толықтырылған шындық технологияларын ежелгі дәуір әдебиетін оқытуда тарихи-мәдени кеңістікті модельдеу құралы ретінде пайдаланудың ғылыми негізін айқындайды.

Жаһандану жағдайында түркі халықтарына ортақ әдеби мұралардың тарихи бастауларын ғылыми тұрғыдан зерделеу ерекше маңызға ие. Осыған байланысты ежелгі дәуір әдебиетінің дәуірленуі, тарихи қалыптасу кезеңдері мен мәдени сабақтастығына қатысты ғалымдардың тұжырымдары да зерттеуіміздің теориялық негіздерін толықтырып, әдебиетті оқыту мәселесінің бағдарын айқындайды [9, 10]. Еліміздегі әдебиетті оқыту әдістемелері әдеби мұраны тарихи-мәдени, тілдік және тәрбиелік тұрғыдан меңгерту мәселелерін ғылыми тұрғыдан негіздегенімен [11, 12] цифрлық гуманитаристика құралдарын әдебиетті оқыту әдістемесімен кіріктіру мәселесі әлі де жеткілікті деңгейде

қарастырылу қажеттілігі басым екені дау тудырмайды. Демек, отандық ғылыми-әдістемелік тәжірибені қазіргі цифрлық білім беру талаптарымен ұштастыру өзектілігі – күн тәртібіндегі мәселе және педагогтің ізденісіндегі ірі бағыт екені анық [13].

Жүргізілген әдебиеттерге шолу елімізде ежелгі дәуір әдебиетін зерттеудің орнықты ғылыми дәстүрі қалыптасқанын, ал халықаралық тәжірибеде цифрлық гуманитаристика құралдарын тарихи-әдеби мұраны зерттеу мен оқытуда қолданудың едәуір дамығанын көрсетті. Сонымен бірге осы екі ғылыми бағыттың тоғысында, яғни ежелгі дәуір әдебиетін цифрлық гуманитаристика негізінде оқытудың теориясы мен әдістемесіне арналған кешенді педагогикалық зерттеулердің жеткіліксіздігі анықталды. Бұл ғылыми олқылық ұсынылып отырған зерттеудің өзектілігін айқындап қана қоймай, жоғары білім беру жүйесіне арналған авторлық цифрлық-дидактикалық модель әзірлеудің қажеттілігін негіздейді.

Нәтижелер. Зерттеудің әдіснамалық негізі герменевтикалық, жүйелік және интеграциялық тәсілдердің өзара сабақтастығына негізделді. Герменевтикалық тәсіл ежелгі дәуір әдебиеті мәтіндерін тарихи-мәдени контексте түсіндіруге бағытталса, жүйелік тәсіл цифрлық гуманитаристика құралдары, оқыту мазмұны, дидактикалық принциптер және күтілетін нәтижелер арасындағы өзара байланысты тұтас педагогикалық жүйе ретінде қарастыруға мүмкіндік берді. Сонымен қатар зерттеу барысында А.Қыраубаева негіздеген түркі әдебиетін интеграциялай оқыту қағидалары зерделеніп [14] цифрлық гуманитаристика мүмкіндіктерімен ұштастырылды.

Зерттеу мақсатына сәйкестеориялық, эмпирикалық және тәжірибелік-эксперименттік әдістер кешені қолданылды. Теориялық зерттеу әдістеріне жүйелік талдау, салыстырмалы-педагогикалық талдау, мәтін танымдық талдау және пәнаралық синтез енгізілді. Жүйелік талдау арқылы ежелгі дәуір әдебиетін цифрлық гуманитаристика негізінде оқытудың құрылымы мен компоненттері айқындалды [15]. Салыстырмалы-педагогикалық талдау барысында дәстүрлі оқыту тәсілі мен цифрлық гуманитаристикаға негізделген оқыту парадигмасы салыстырылып, сондай-ақ Ұлыбритания, АҚШ және Германия жоғары оқу орындарындағы ортағасырлық мәтіндерді оқытудың тәжірибесі зерделенді. Мәтін танымдық талдау әдісі «Құтадғу білік», «Диуани лұғат ат-түрік» мәтіндерінің мазмұндық, тілдік және көркемдік ерекшеліктерін анықтау мақсатында отандық әдістемелік еңбектер негізінде қолданылды [16]. Мәтіндерді цифрлық гуманитаристика құралдары арқылы аннотациялау, салыстыру, визуализациялау және цифрлық ортада интерпретациялау S.Ramsay еңбегіндегі дәстүрлі филологиялық талдау мен цифрлық ізденіс әдістерін өзара ұштастыру пікірлеріне сүйене отырып қолданылды [17]. Пәнаралық синтез нәтижесінде әдебиеттану, тіл білімі, тарих, дінтану, педагогика және цифрлық гуманитаристика салаларындағы ғылыми тұжырымдар өзара ықпалдастырылды. Мысалы, Яссауидің «Диуани хикметін» немесе Баласағұнның «Құтадғу білігін» оқыған студент мәтін жазылған кезеңдегі тарихи-мәдени кеңістікке виртуалды түрде «енгенде» ғана сол ғасырлардағы Баласағұн қаласының базарлары мен медреселерін, Түркістандағы сопылық мәжілістердің рухани атмосферасын сезінетіні және мәтінді жай оқудан гөрі өзгеше, терең әрі қызықты оқу тәжірибесі қалыптасатынына көз жеткізгені туралы пікірлерімен бөлісті.

Кесте 2 – Цифрлық гуманитаристика құралдарының дидактикалық мүмкіндіктері жүйесі

Құралдар тобы / бағыты	Нақты мысалдар (құралдар)	Дидактикалық мүмкіндіктері (Білім берудегі рөлі)
Корпустық талдау	Voyant Tools БAntConc	Кілт ұғымдар жиілігі
Цифрлық мұрағат пен кітапханалар	JSTOR, Omeka, DSpace, Europeana, Google Books	Алғашқы дереккөздермен тікелей жұмыс жасау (қолжазбалар, жәдігерлер)
Желілік талдау	Network, Analysis	Кейіпкерлер байланысы
Геоақпараттық жүйе	GIS	Тарихи оқиғалар мен әдеби шығармаларды кеңістікте бейнелеу. Цифрлық карта Түркі географиясы
Иммерсивті VR/AR	Баласағұн. Түркістан.	Тарихи кеңістік
Деректерді визуализациялау	Tableau, Gephi, Palladio, RawGraphs	Күрделі тарихи және әлеуметтік байланыстарды (желілерді) көру

Эмпирикалық зерттеу барысында бақылау, сауалнама, сұхбат және оқу өнімдерін талдау әдістері пайдаланылды. Бақылау әдісі студенттердің цифрлық платформалармен жұмыс істеу барысындағы танымдық белсенділігін, зерттеушілік әрекетін және мәтінді интерпретациялау деңгейін анықтауға мүмкіндік берді. Сауалнама мен сұхбат арқылы білім алушылардың цифрлық құралдарды қолдануға қатысты пікірлері, олардың оқу мотивациясына және мәтінді меңгеру сапасына ықпалы анықталды. Сонымен қатар студенттердің цифрлық эсселері, зерттеу жобалары, презентациялары және визуализация жұмыстары белгіленген критерийлер негізінде бағаланды.

Зерттеудің тәжірибелік бөлігі анықтаушы және қалыптастырушы эксперимент кезеңдерінен тұрды. Анықтаушы кезеңде студенттердің ежелгі дәуір әдебиеті бойынша бастапқы білім деңгейі мен цифрлық құзыреттері бағаланды. Қалыптастырушы кезеңде А.Қыраубаеваның интеграциялық оқыту қағидаларына негізделген моделі цифрлық гуманитаристика мүмкіндіктеріне бейімдей жетілдіріліп, оқу үдерісіне енгізілді. Эксперимент соңында бақылау және эксперименттік топтардың нәтижелері салыстырмалы түрде талданып, статистикалық өңдеуден өткізілді.

Зерттеуде цифрлық гуманитаристикаға тән арнайы зерттеу әдістері де қолданылды. Атап айтқанда, Voyant Tools және AntConc платформалары арқылы корпустық талдау жүргізіліп, мәтіндердегі кілт ұғымдардың жиілігі мен семантикалық байланыстары анықталды. Желілік талдау (Network Analysis) әдеби кейіпкерлер мен негізгі идеялар арасындағы байланыстарды визуализациялауға мүмкіндік берсе, геоақпараттық жүйелер (GIS) «Диуани лұғат ат-түрікте» сипатталған түркі тайпаларының орналасу аумағын цифрлық картада көрсетуге пайдаланылды. Бұл әдістер дәстүрлі филологиялық талдауды толықтырып, ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың пәнаралық және зерттеушілік сипатын күшейтуге мүмкіндік берді.

Зерттеудің тәжірибелік-эксперименттік жұмысы 2025–2026 оқу жылында Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, филология факультетінде «6B01701 – қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша «Ежелгі және хандық дәуір әдебиеті және оны оқыту» пәні бойынша білім алушы студенттер арасында жүргізілді. Зерттеуге жалпы саны **84 студент** қатысты. Олар оқу үлгерімі мен дайындық деңгейінің салыстырмалы біркелкілігі ескеріле отырып, төрт академиялық топқа бөлінді. Оның ішінде бір топ

бақылау тобы, үш топ эксперименттік топ ретінде белгіленді. Қазақ тілі мен әдебиеті мамандығында оқитын әр топта 19, 21, 22 студент болды.

Бақылау топтарында ежелгі дәуір әдебиеті қолданыстағы дәстүрлі оқыту әдістемесі бойынша оқытылса, эксперименттік топтарда зерттеу аясында әзірленген цифрлық гуманитаристикаға негізделген авторлық дидактикалық модель енгізілді. Оқыту барысында корпустық талдау платформалары (Voyant Tools, AntConc), цифрлық мұрағаттар, геоақпараттық жүйелер (GIS), желілік талдау және иммерсивті технологиялар (VR/AR) оқу тапсырмаларымен ықпалдастырылып қолданылды.

Эксперимент екі кезеңде ұйымдастырылды. Бірінші кезеңде (анықтаушы эксперимент) студенттердің ежелгі дәуір әдебиеті бойынша бастапқы білім деңгейі, зерттеушілік дағдылары және цифрлық құзыреттері анықталды. Екінші кезеңде (қалыптастырушы эксперимент) авторлық цифрлық дидактикалық модель апробациядан өткізіліп, оның тиімділігі бағаланды. Эксперимент соңында бақылау және эксперименттік топтардың оқу нәтижелері алдын ала белгіленген бағалау критерийлері бойынша салыстырылып, сандық және сапалық талдау негізінде қорытындыланды.

Қорытынды. Зерттеу барысында ежелгі дәуір әдебиетін цифрлық гуманитаристика негізінде оқытуға арналған авторлық дидактикалық модельдің тиімділігі теориялық талдау және тәжірибелік-эксперименттік жұмыс нәтижелері арқылы бағаланды. Алынған деректер ұсынылған модельдің әдеби білім мазмұнын интеграциялау, цифрлық технологияларды оқу үдерісіне енгізу және студенттердің зерттеушілік құзыреттерін дамытудағы мүмкіндіктерін айқындады.

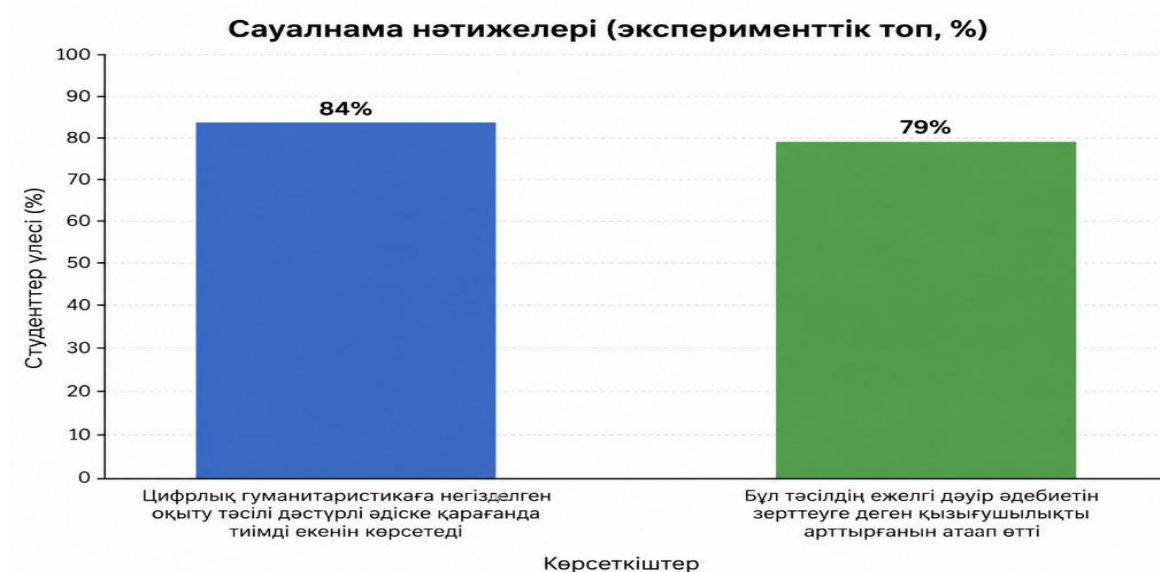
Эксперимент нәтижелері цифрлық гуманитаристика құралдарын жүйелі қолдану студенттердің мәтінді интерпретациялау, тарихи деректерді салыстыру, пәнаралық байланыстарды анықтау және ғылыми тұжырым жасау дағдыларының қалыптасуына оң әсер еткенін көрсетті. Әсіресе әдеби мәтіндердің философиялық мазмұнын, тарихи-мәдени контекстін және өркениеттік ерекшеліктерін түсіндіру деңгейі бақылау кезеңімен салыстырғанда едәуір жоғары болды.

Бақылау және эксперименттік топтардың оқу жетістіктерін салыстыру эксперименттік топ студенттерінің танымдық әрекетінің жоғары деңгейге көтерілгенін көрсетті. Бақылау тобында білім негізінен мәтін мазмұнын меңгеру және қайта жаңғырту деңгейінде қалыптасса, эксперименттік топ студенттері әдеби мұраны тарихи, тілдік, мәдени және философиялық контексте талдап, салыстырмалы интерпретация жасау және ғылыми қорытынды шығару қабілеттерін көрсетті. Бұл нәтижелер студенттердің танымдық әрекеті Блум таксономиясының «талдау», «бағалау» және «жасау» деңгейлеріне дейін көтерілгенін, ал бақылау тобы негізінен «білу» мен «түсіну» деңгейінде қалғанын дәлелдейді.

Цифрлық гуманитаристика құралдарын қолдану нақты оқу нәтижелерінен де көрінді. Корпустық талдау барысында студенттер «Құтадғу білік» дастанындағы негізгі ұғымдардың («білік», «құт», «әділет») мәтін құрылымындағы қызметін өздігінен анықтап, шығарманың идеялық жүйесіне дербес қорытынды жасай алды. Геоақпараттық жүйелерді (GIS) пайдалану Махмұд Қашқаридің «Диуани лұғат ат-түрік» еңбегін XI ғасырдағы түркі әлемінің тарихи-географиялық кеңістігімен байланысты қабылдауға мүмкіндік берді. Ал желілік талдау арқылы студенттер поэма кейіпкерлері арасындағы философиялық байланыстарды өз бетімен модельдеп, шығарманың аллегориялық құрылымын терең түсінгені байқалды.

Сауалнама нәтижелері де ұсынылған әдістеменің тиімділігін растады. Эксперименттік топ студенттерінің **84%-ы** цифрлық гуманитаристикаға негізделген оқыту тәсілі дәстүрлі әдіске қарағанда тиімді екенін көрсетсе, **79%-ы** бұл тәсілдің ежелгі дәуір әдебиетін зерттеуге деген қызығушылығын арттырғанын атап өтті.

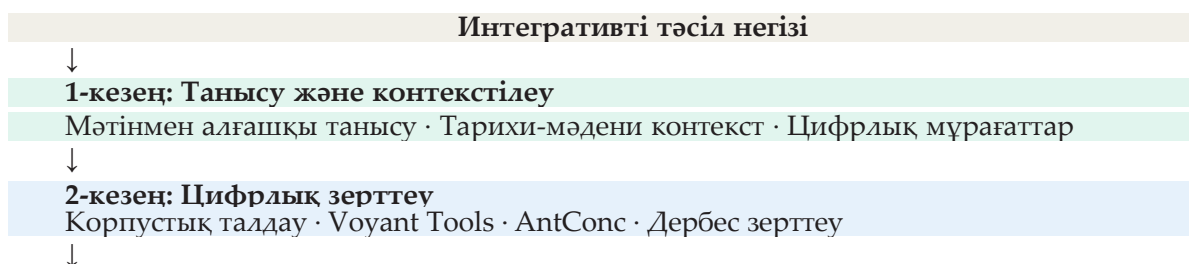
Сурет 1 – Эксперименттік топ студенттерінің ұсынылған әдістеме бойынша сауалнама қорытындысы

Зерттеу барысында дәстүрлі әдебиет оқыту тәсілінің белгілі бір әдістемелік шектеулері де анықталды. Әдеби шығарманы жеке мәтін ретінде қарастыру оның тарихи, мәдени және өркениеттік мазмұнын толық ашуға мүмкіндік бермейді. Мысалы, эксперимент кезеңіндегі «Құтадғу білік» пен «Диуани хикметті» тарихи-мәдени кеңістікпен, түркі дүниетанымымен және тілдік даму үдерісімен сабақтастықта қарастыру студенттердің шығармаларды анағұрлым терең меңгеруіне ықпал етті. Сонымен бірге цифрлық платформаларды қолдануда олардың техникалық мүмкіндіктеріне шамадан тыс көңіл бөлу мәтіннің мазмұндық талдауын әлсіретуі мүмкін екені байқалды. Сондықтан цифрлық технологиялар оқу мақсатына толық бағындырылып, нақты дидактикалық міндеттерді шешуге бағытталуы тиіс.

Зерттеу нәтижесінде А.Қыраубаеваның интеграциялық оқыту қағидалары негізінде төрт кезеңді авторлық цифрлық дидактикалық модель (танысу және контекстілеу – цифрлық зерттеу – визуализация және интерпретация – иммерсия және синтез) әзірленіп, оның тиімділігі тәжірибелік тұрғыдан дәлелденді [18]. Бұл А.Қыраубаева ежелгі әдебиетті оқытуда қолданған интегративті тәсілімен үйлесіп, зерттеу барысында ұсынылған дидактикалық модельдің төртінші – иммерсия және синтез – кезеңінің ғылыми негізін құрады [19]. Зерттеу нәтижелері ғалымның мектепке арналған «Ежелгі әдебиет» оқулығына негізделген оқыту моделін [20] жоғары оқу орны студенттеріне цифрлық оқыту жағдайына бейімдеп, ғылыми-әдістемелік тұрғыдан жетілдірудің мүмкін екенін көрсетті.

Сурет 2 – Интегративті тәсіл негізі

3-кезең: Визуализация және интерпретация

Желілік талдау · GIS карта · Хронологиялық диаграмма

4-кезең: Иммерсия және синтез

VR/AR · Тарихи кеңістік · Мультимодальды жоба

Сонымен қатар модельді енгізудің үш деңгейлі жүйесі (базалық, аралық және жетілдірілген) ұсынылып, оның материалдық-техникалық мүмкіндігі әртүрлі жоғары оқу орындарында қолдануға болатындығы көрсетілді.

Жалпы алғанда, зерттеу нәтижелері цифрлық гуманитаристика технологияларын интеграциялық оқыту қағидаларымен ұштастыру ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың мазмұны мен әдістемесін жаңғыртып қана қоймай, студенттердің зерттеушілік, цифрлық, функционалдық және пәнаралық құзыреттерін кешенді дамытуға мүмкіндік беретінін дәлелдеді.

Кесте 3 – Зерттеу міндеттерін жүзеге асыру нәтижелері мен маңызы

Зерттеу міндеттері	Алынған нәтижелер	Ғылыми-практикалық маңызы
Цифрлық гуманитаристика ұғымының ғылыми-теориялық негіздерін және оның ежелгі дәуір әдебиетін оқытудағы мүмкіндіктерін айқындау	Цифрлық гуманитаристиканың теориялық негіздері жүйеленіп, оның ежелгі дәуір әдебиетін тарихи, тілдік, мәдени және пәнаралық тұрғыдан оқытудағы педагогикалық әлеуеті анықталды.	Әдебиетті оқытудың жаңа әдіснамалық негізі қалыптастырылды.
Шетелдік жоғары оқу орындарындағы ортағасырлық мәтіндерді цифрлық технологиялар арқылы оқыту тәжірибесін салыстырмалы талдау	Халықаралық тәжірибеде цифрлық мәтіндік корпустар, GIS-карталар, визуализация, интерактивті платформалар және жасанды интеллект құралдарының тиімді қолданылатыны анықталды.	Шетелдік тәжірибені ұлттық білім беру жүйесіне бейімдеудің бағыттары ұсынылды.
Қазақстандағы ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың қазіргі жай-күйін бағалау	Дәстүрлі оқытуда мәтіннің тарихи-мәдени және философиялық мазмұнын кешенді меңгерудің жеткіліксіздігі анықталды, цифрлық гуманитаристика элементтерінің жүйелі қолданылмайтыны дәлелденді.	Оқыту жүйесін жаңғыртудың қажеттілігі негізделді.

Қорытынды. Зерттеу нәтижесінде төмендегідей ұсыныстар жүйеленді. Біріншіден, жоғары оқу орындарында ежелгі дәуір әдебиетін оқыту үдерісіне цифрлық гуманитаристика әдістерін жүйелі енгізу ұсынылады. Өсіресе тарихи-әдеби мәтіндерді меңгертуде цифрлық мәтіндік корпустарды, интерактивті карталарды, уақыт сызықтарын, визуализация құралдарын және жасанды интеллект негізіндегі тапсырмаларды кешенді қолдану білім алушылардың тарихи-мәдени танымын, мәтінді кешенді талдау және зерттеушілік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Екіншіден, «Ежелгі дәуір әдебиеті», «Түркі халықтарының әдебиеті», «Әдебиет тарихы» пәндерінің оқу бағдарламалары мен оқу-әдістемелік кешендерін цифрлық гуманитаристика қағидалары негізінде жетілдіру, сондай-ақ оқытушылардың цифрлық педагогика мен жасанды интеллект құралдарын тиімді қолдануға бағытталған әдістемелік даярлығын күшейту ұсынылады. Бұл ұлттық әдеби мұраны қазіргі жоғары білім беру талаптарына сәйкес оқытудың сапасын арттыруға ықпал етеді.

Үшіншіден, болашақ зерттеулерде ұсынылған цифрлық дидактикалық модельді ежелгі түркі әдебиетінің әртүрлі кезеңдері мен әдеби ескерткіштерін оқытуда апробациялау, ұлттық әдеби мұралардың цифрлық дерекқорлары мен мәтіндік корпустарын дамыту, сондай-ақ жасанды интеллект технологияларын әдеби білім беру үдерісіне кіріктіру бағытында жалғастыру орынды деп санаймыз.

Жүргізілген зерттеу ежелгі дәуір әдебиетін цифрлық гуманитаристика негізінде оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздерін айқындап, ұсынылған цифрлық дидактикалық модельдің тиімділігін теориялық және тәжірибелік тұрғыдан негіздеді. Зерттеу нәтижелері цифрлық гуманитаристика әдістері мен құралдарын әдеби білім беру үдерісіне кіріктірудің білім алушылардың тарихи-мәдени танымын, мәтінді кешенді талдау, пәнаралық байланыстарды анықтау және зерттеушілік құзыреттерін дамытуға оң ықпал ететінін көрсетті.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы – ежелгі дәуір әдебиетін оқытудың дәстүрлі әдістерін цифрлық гуманитаристика қағидаларымен, цифрлық білім беру технологияларымен және жасанды интеллект мүмкіндіктерімен ұштастыратын тұтас әдістемелік модельдің ұсынылуында. Ұсынылған модель әдеби мұраны тарихи, тілдік, мәдени және дүниетанымдық контексте кешенді меңгертуге мүмкіндік беріп, білім алушылардың цифрлық және функционалдық сауаттылығын қатар дамытуға бағытталған.

Зерттеудің теориялық маңызы – цифрлық гуманитаристика мен әдебиетті оқыту әдістемесінің өзара байланысын ғылыми тұрғыдан толықтыруында болса, практикалық маңызы – әзірленген цифрлық дидактикалық модельді жоғары оқу орындарындағы «Ежелгі дәуір әдебиеті», «Түркі халықтарының әдебиеті» және «Әдебиет тарихы» пәндерін оқыту үдерісінде қолдану мүмкіндігімен айқындалады. Зерттеу нәтижелері ұлттық әдеби мұраны цифрлық білім беру жағдайында оқытудың әдіснамалық негіздерін жетілдіруге және осы бағыттағы кейінгі ғылыми ізденістерді дамытуға негіз бола алады.

Әдебиеттер

1. Тоқаев Қ.К. Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу: Қазақстан халқына Жолдауы // Егемен Қазақстан. – 2025. – 9 қыркүйек. – № 173. – Б. 1-3.

2. Hockey S. The History of Humanities Computing // A Companion to Digital Humanities / Eds. S. Schreibman, R. Siemens, J. Unsworth. – Oxford: Blackwell Publishing, 2004. – P. 3-19. DOI: 10.1002/9780470999875.ch1.

3. Berti M., Almas B., Crane G.R. The Leipzig Open Fragmentary Texts Series (LOFTS) // DHQ: Digital Humanities Quarterly. – 2016. – Vol. 10, No. 2. DOI: 10.5555/dhq.2016.10.2.000245.

4. Dunn, S. Linking Text and Maps: Annotation as a Critical Tool for Teaching in the Spatial Humanities / S. Dunn, V. Vitale // Literary Geographies. – 2021. – Vol. 7, No. 2. – P. 292-310. URL: <https://www.literarygeographies.net/index.php/LitGeogs/article/view/253> (қаралды: 09.07.2026).

5. Simon R., Barker E., Isaksen L., de Soto Cañamares P. Linking Early Geospatial Documents, One Place at a Time: Annotation of Geographic Documents with Recogito // e-Perimetreon. – 2015. – Vol. 10, No. 2. – P. 49-59.

6. Классикалық зерттеулер: Көп томдық. Т.6. Көне түркі әдебиеті туралы зерттеулер. – Алматы: Әдебиет Әлемі, 2012. – 408 б.

7. Кенжебаев Б. Түрік қағанатынан бүгінге дейін. – Алматы: Ана тілі, 2004. – 344 б.

8. Қыраубаева А. Өнегелі өмір. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 380 б.

9. Ысқақұлы Д. Әдебиет тарихын зерттеудің өзекті мәселелері // Жұлдыз. – 2012. – № 11. – Б. 214-236.

10. Омарұлы Б. Қазақ, қырғыз, түрікмен әдебиеттері тарихын дәуірлеу мәселелері. – Алматы: Arna-b, 2020. – 102 б.

11. Жұмақаева Б.Д. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі: Оқулық. – Алматы: Қыздар университеті, 2015. – 242 б.

12. Рүстемова Ж. А. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі: оқу құралы. – Қарағанды: Ақнұр, 2019. – 162 б.
13. Бузаубакова К.Д., Беделбаева А.Е. Цифрлы білім беру ортасындағы педагогтің қызметі: Оқулық. – Тараз: Бейсенбекова А.Ж., 2023. – 128 б.
14. А.Қыраубаева. Ұлттық мектеп: тәжірибе. Толықтырылған 2-басылым. – Алматы: Отбасы, 2026. – 400 б.
15. Битэм Э., Шарп Р. Педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу. ХХІ ғасырдағы оқыту дизайны. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2019. – 328 б.
16. Есембеков Т.О. Көркем мәтін теориясы.: Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 186 б.
17. Ramsay, S. Re: Search and Close Reading / S. Ramsay // Debates in the Digital Humanities / Eds. M. K. Gold, L. F. Klein. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 2016. – P. 118–138. URL: <https://dhdebates.gc.cuny.edu/read/untitled/section/1bb926b5-130e-42e6-8f1b-03401917883e> (қаралды: 09.07.2026).
18. Қыраубаева А. Ежелгі әдебиет. 5 томдық шығармалар жинағы. 2-том. Алматы: Өнер, 2008. – 216 б.
19. Қасымбек А., Дуйсебаева Р.М. Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін оқыту ізденісі: Әдістемелік құрал. – Алматы: Шығармашылыққа баулу орталығы, 2020. – 40 б.
20. Қыраубаева А. Пәнді оқытудағы заманауи ізденістер: технология және жаңашылдық: оқу құралы / А.Қыраубаева, А.А. Қасымбек, Н.Қ.Мәтбек. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 350 б.

Г.С. АСКАРОВА, А.Ж. КАРИБЕКОВА

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Алматы, Казакстан

Ж.Ж. АИТОВА

Alikhan Bokeikhan University, Семей, Казахстан

НОВАЯ ПАРАДИГМА ОБУЧЕНИЯ ЛИТЕРАТУРЕ ДРЕВНЕЙ ЭПОХИ В КОНТЕКСТЕ ЦИФРОВОЙ ГУМАНИТАРИСТИКИ

Аннотация. В статье рассматривается новая парадигма обучения литературе древней эпохи на основе цифровой гуманитаристики (Digital Humanities). В современных условиях цифровизации обновление содержания гуманитарного образования, сочетание традиционных методов обучения литературному наследию с инновационными технологиями является одной из актуальных научно-педагогических проблем. В связи с этим в исследовании научно-методологические возможности цифровой гуманитаристики анализируются в тесной взаимосвязи с процессом обучения литературе древней эпохи.

В ходе исследования были рассмотрены дидактические возможности платформ корпусного анализа (Voyant Tools, AntConc), цифровых архивов, открытых баз данных, геоинформационных систем (ГИС), сетевого анализа (Network Analysis), а также технологий виртуальной и дополненной реальности (VR/AR). Эти инструменты позволяют студентам проводить комплексный анализ литературного текста в историческом, языковом, культурном и философском контекстах, развивать исследовательские и интерпретационные навыки.

В статье представлена авторская цифровая дидактическая модель обучения литературе древней эпохи, адаптированная к казахстанской системе высшего образования. Предложенная модель интегрирует традиционные методы литературного анализа с инструментами цифровой гуманитаристики и направлена на формирование у студентов исследовательских, цифровых и междисциплинарных компетенций, а также критического мышления. Результаты исследования служат научно-методической основой, которую можно использовать в образовательной практике высших учебных заведений по направлениям филологии, педагогики и тюркологии.

Ключевые слова: литература древней эпохи, цифровая гуманитаристика, парадигма обучения, дидактическая модель, корпусный анализ, визуализация, междисциплинарная интеграция.

G.S. ASKAROVA, A.Zh. KARIBEKOVA,
Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
Zh.Zh. AITOVA
Alikhan Bukeikhan University, Semey, Kazakhstan

A NEW PARADIGM OF TEACHING ANCIENT LITERATURE WITHIN THE FRAMEWORK OF DIGITAL HUMANITIES

Annotation. The article examines a new paradigm of teaching ancient literature based on digital humanities. In the current context of digitalization, updating the content of humanitarian education and combining traditional methods of teaching literary heritage with innovative technologies has become one of the most pressing scientific and pedagogical issues. In this regard, the study analyzes the scientific and methodological potential of digital humanities in close connection with the process of teaching ancient literature.

In the course of the research, the didactic potential of corpus analysis platforms (Voyant Tools, AntConc), digital archives, open databases, geographic information systems (GIS), network analysis, as well as virtual and augmented reality (VR/AR) technologies were examined. These tools enable students to conduct a comprehensive analysis of literary texts within historical, linguistic, cultural, and philosophical contexts, thereby developing their research and interpretative skills.

The article proposes an author's digital didactic model for teaching ancient literature, adapted to the Kazakhstani higher education system. The presented model integrates traditional methods of literary analysis with digital humanities tools and aims to develop students' research capacity, critical thinking, digital literacy, and interdisciplinary competence. The research results provide a scientific and methodological foundation that can be effectively utilized in the educational practices of higher education institutions in the fields of philology, pedagogy, and Turkology.

Keywords: literature of the ancient era, digital humanities, teaching paradigm, didactic model, corpus analysis, visualization, interdisciplinary integration.

References

1. Toqayev Q.K. Jasandy intellekt дәуіріндегі Qazaqstan: özeıktı mäseleler jäne ony tübegeilı sıfrlyq özgerister arqyly şeşu: Qazaqstan halqyna Joldaıy // Egemen Qazaqstan. – 2025. – 9 qyrküiek. – № 173. – B. 1-3.
2. Hockey S. The History of Humanities Computing // A Companion to Digital Humanities / Eds. S. Schreibman, R. Siemens, J. Unsworth. – Oxford: Blackwell Publishing, 2004. – P. 3-19. DOI: 10.1002/9780470999875.ch1.
3. Berti M., Almas B., Crane G.R. The Leipzig Open Fragmentary Texts Series (LOFTS) // DHQ: Digital Humanities Quarterly. – 2016. – Vol. 10, No. 2. DOI: 10.5555/dhq.2016.10.2.000245.
4. Dunn, S. Linking Text and Maps: Annotation as a Critical Tool for Teaching in the Spatial Humanities / S. Dunn, V. Vitale // Literary Geographies. – 2021. – Vol. 7, No. 2. – P. 292-310. URL: <https://www.literarygeographies.net/index.php/LitGeogs/article/view/253> (qaraldy: 09.07.2026).
5. Simon R., Barker E., Isaksen L., de Soto Cañamares P. Linking Early Geospatial Documents, One Place at a Time: Annotation of Geographic Documents with Recogito // e-Perimetretron. – 2015. – Vol. 10, No. 2. – P. 49-59.
6. Klasikalyq zertteuler: Köp tomдық. T.6. Köne türkı ädebiety turaly zertteuler. – Almaty: Ädebiyet Älemi, 2012. – 408 b.
7. Kenjebaev B. Türk qağanatynan büginge deiın. – Almaty: Ana tılı, 2004. – 344 b.
8. Qyraubaeva A. Önegeli ömır. – Almaty: Qazaq universiteti, 2017. – 380 b.
9. Ysqaquly D. Ädebiyet tarihyın zertteudiń özeıktı mäseleleri // Jüldyz. – 2012. – № 11. – B. 214-236.
10. Omaruly B. Qazaq, qyrğyz, türkmen ädebiyetteri tarihyın дәuirleu mäseleleri. – Almaty: Arna-b, 2020. – 102 b.
11. Jumaqäeva B.D. Qazaq ädebietyń oqytu ädistemesi: Oqulyq. – Almaty: Qyzdar universiteti, 2015. – 242 b.
12. Rüstemova J. A.Qazaq ädebietyń oqytu ädistemesi: oqu quraly. – Qarağandy: Aqnūr, 2019. – 162 b.

13. Buzaubakova K.D., Bedelbaeva A.E. Sifrly bilim beru ortasyndaǵy pedagogtıń qyzmeti: Oqulyq. – Taraz: Beisenbekova A.J., 2023. – 128 b.
14. A.Qyraubaeva. Ǫlttyq mektep: tǵjiribe. Tolyqtyrylǵan 2-basylym. – Almaty: Otbasy, 2026. – 400 b.
15. Bitem E., ǒarp R. Pedagogikany sifrlyq dǵuirde qaita zerdeleu. NHI ǵasyrdaǵy oqytu dizainy. – Almaty: Ǫlttyq audarma bǵrosy, 2019. – 328 b.
16. Esembekov T.O. Kǵrkem mǵtın teoriasy.: Oqu qǵraly. – Almaty: Qazaq universiteti, 2015. – 186 b.
17. Ramsay, S. Re: Search and Close Reading / S. Ramsay // Debates in the Digital Humanities / Eds. M. K. Gold, L. F. Klein. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 2016. – P. 118–138. URL: <https://dhdebates.gc.cuny.edu/read/untitled/section/1bb926b5-130e-42e6-8f1b-03401917883e> (qaraldy: 09.07.2026).
18. Qyraubaeva A. Ejelǵı ǵdebiet. 5 tomdyq ǵǵǵarmalar jinaǵy. 2-tom. Almaty: Ǫner, 2008. – 216 b.
19. Qasymbek A., Duisebaeva R.M. Qazaq tılı men ǵdebieti pǵnderin oqytu izdenisi: Ǽdistemelik qǵral. – Almaty: ǒǵarmaǵylyqqa baulu ortalyǵy, 2020. – 40 b.
20. Qyraubaeva A. Pǵndı oqytudaǵy zamaıui izdenister: tehnologia jǵne jaǵaǵyldyq: oqu qǵraly / A.Qyraubaeva, A.A. Qasymbek, N.Q.Mǵtbek. – Almaty: Qazaq universiteti, 2020. – 350 b.

Авторлар туралы мǵлімет:

Асқарова Гауһар Сарыбайқызы – филология ǵылымының кандидаты, Абай атындағы Қазақ ǵлттық педагогикалық университетінің қауымдастырылған профессоры, Алматы, Қазақстан.

Аскарова Гаухар Сарыбаевна – кандидат филологических наук, ассоциированный профессор Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан.

Askarova Gaukhar Sarybayevna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

Кǵрібекова Ақторǵын Жамаубайқызы – филология ǵылымдарының кандидаты, Абай атындағы Қазақ ǵлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан.

Карибекова Акторгын Жамаубаевна – кандидат филологических наук, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан.

Karibekova Aktorgyn Zhamaubayevna – Candidate of philological sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan.

Аитова Жанар Жумабековна – филология ǵылымдарының кандидаты, Alikhan Bokeikhan University аға оқытушысы, Семей, Қазақстан.

Аитова Жанар Жумабековна – кандидат филологических наук, старший преподаватель Alikhan Bokeikhan University, Семей, Казахстан.

Aitova Zhanar Zhumabekovna – Candidate of Philological Sciences, senior lecturer of Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan.